

УДК 785(07)

Тетяна Кремешина,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри інструментального виконавства
УДПУ імені Павла Тичини;
Людмила Обманець,
магістрант кафедри інструментального виконавства
факультету мистецтв УДПУ імені Павла Тичини

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ ДО ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається сутність та зміст поняття «готовність студентів до інструментально-виконавської діяльності» та педагогічні умови готовності майбутніх виконавців-інструменталістів до досліджуваної проблеми. Серед педагогічних умов автори виділяють: спецкурс «Формування готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності» та стимулювання творчої самостійності майбутніх піаністів у навчальному середовищі вищого педагогічного закладу. Важливе місце відводиться аналізу категорії «готовність» та стану окресленої проблеми у музично-педагогічних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців.

Ключові слова: *готовність, інструментально-виконавська діяльність, фахова підготовка майбутніх піаністів-виконавців.*

В статье рассматривается сущность и содержание понятия «готовность студентов к инструментально-исполнительской деятельности» и педагогические условия готовности будущих исполнителей инструменталистов к исследуемой проблеме. Среди педагогических условий авторы выделяют: спецкурс «Формирование готовности студентов к инструментально-исполнительской деятельности» и стимулирование творческой самостоятельности будущих пианистов в учебной среде высшего педагогического заведения. Важное место отводится анализу категории «готовность» и состоянию обозначенной проблемы в музыкально-педагогических исследованиях отечественных и зарубежных ученых.

Ключевые слова: *готовность, инструментально-исполнительская деятельность, профессиональная подготовка будущих пианистов-исполнителей.*

In the article the essence and meaning of «readiness of students to instrumental performance of» and pedagogical conditions of future singers,

instrumentalists to study the problem. Among the authors identify pedagogical conditions: the special course «Formation of readiness of students to instrumental performance of» creative independence and stimulate future pianists in the educational environment of higher educational institutions. The important place given to the analysis category «readiness» status and problems outlined in the musical and pedagogical studies of domestic and foreign scientists. The author argues that the willingness of students to instrumentalists performing activity promotes professional excellence, enables young musician, teacher professional duties effectively, has a significant impact on the theory and practice of learning to play an instrument, as the game before the audience is in continuous mode activities and pedagogical conditions of future singers to instrumentalists such activities entrusted to develop creativity of students forming their creative position and ability to express themselves.

Key words: *readiness, performing instrumental activities, professional training future piano performers.*

У процесі розвитку виконавської діяльності склалася певна система інструментальної підготовки музикантів у педагогічних вузах, яка відрізняється від підготовки учителів музики загальноосвітньої школи. Це зумовлено різними цілями та завданнями майбутньої практичної діяльності фахівців відповідного профілю. Головною метою діяльності піаніста-виконавця є власне виконання творів і найповніше розкриття перед слухачами їх художнього змісту. Тому одним з пріоритетних напрямків професійної підготовки майбутніх виконавців ми вважаємо формування їхньої готовності до інструментально-виконавської діяльності.

Сьогодні категорія готовності активно досліджується у зв'язку зі співвіднесенням її з процесом формування й становлення майбутніх спеціалістів для різних галузей професійної діяльності: психологічна готовність, мотиваційна готовність, морально-психологічна готовність, професійна готовність, моральна готовність, професійно-педагогічна і готовність в цілому.

Аналіз музично-педагогічних досліджень свідчить про зростання уваги вчених до питань інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики (О. Абдулліна, Л. Арчажникова, Ю. Бай, Н. Біла, Р. Верхолаз, Є. Йоркіна, І. Зязюн, З. Квасниця, В. Крицький, І. Мостова, В. Муцмахер, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, Є. Скрипкіна, Г. Ципін, Т. Юник та ін.). Цими науковцями накопичено значний науковий і практичний матеріал, який безпосередньо чи опосередковано відбиває також різноманітні грані проблеми формування готовності педагога-музиканта до майбутньої професійної діяльності, зокрема інструментально-виконавської.

У музичній педагогіці про актуальність проблеми готовності свідчать дослідження Л. Бочкарьова (готовність музикантів-виконавців до публічного виступу), М. Веселовської, Н. Комишевої, Т. Левшенко

(професійно-естетичної готовності вчителів), Г. Астахової, Г. Черушевої, Т. Зотєєвої (готовності до музично-естетичного виховання школярів), Т. Смірної (готовності до диригентсько-хорової діяльності).

Метою статті є визначення сутності та змісту поняття «готовність студентів до інструментально-виконавської діяльності» та обґрунтування педагогічних умов формування зазначеного феномену у майбутніх виконавців-інструменталістів.

Формування у майбутніх виконавців готовності до інструментально-виконавської діяльності є провідною проблемою сучасної музичної педагогіки вищої школи. Саме у вузі в процесі навчання закладаються основи інструментально-виконавської культури та майстерності, що сприяють професійній досконалості та готовності до майбутньої діяльності. Така готовність дає можливість молодому педагогу-музиканту впевнено почувати себе у професійній діяльності.

У 80–90-х рр. ХХ ст. поняття «готовність» почало активно досліджуватись у вітчизняній психології та педагогіці, що виявило низку проблем теоретичного і прикладного характеру. При цьому готовність вивчається в площині різних теоретичних і практичних підходів. Так, вчені досліджують психологічну готовність; мотиваційну готовність; професійну; моральну; морально-психологічну; професійно-педагогічну готовність; просто «готовність» [4].

Відзначимо, що широка педагогічна спадщина не містить спеціальних досліджень, присвячених проблемі формування готовності студентів педагогічних вузів до інструментально-виконавської діяльності.

Це підтверджується тим, що більшість довідкової літератури не дає визначення терміна «готовність до інструментально-виконавської діяльності». Лише в останній час досліджувана проблема почала привертати увагу вітчизняних і зарубіжних науковців.

Так, Л. Гусейнова [3] досліджує проблему формування готовності майбутніх учителів музики до інструментально-виконавської діяльності. На її думку, готовність майбутніх музикантів-педагогів до зазначеної діяльності це: триєдина динамічна система складовими якої є композиторська творчість, творчість інтерпретатора та слухацька «співтворчість» у різних аспектах.

О. Заходякін розглядає готовність до виконавської діяльності як один із пріоритетних напрямків професійної підготовки майбутніх педагогів.

На його думку, це складне особистісне утворення, що розуміється як домінуючий стан особистості, який характеризується позитивною установкою на інструментально-виконавську діяльність, загальною та спеціальною освіченістю, виконавською культурою і виконавськими якостями, що продуктивно реалізуються в активній діяльності.

На нашу думку, формування готовності студентів-музикантів до майбутньої інструментально-виконавської діяльності – це керований

процес, який передбачає наявність позитивного ставлення до професії, інтересу до неї; знань й уявлень про особливості й умови професійної діяльності, володіння системними теоретичними знаннями, способами і прийомами її здійснення; наявність художньо-творчих умінь з яких складається виконання трудових обов'язків. Готовність студентів-інструменталістів до виконавської діяльності сприяє професійній досконалості, дає можливість молодому педагогу-музиканту ефективно здійснювати професійні обов'язки.

Для вирішення досліджуваної проблеми і реалізації музиканта як професійного виконавця ми вважаємо доцільним ввести і застосувати такі педагогічні умови формування готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності: впровадження спецкурсу «Формування готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності» та стимулювання творчої самостійності майбутніх піаністів у навчальному середовищі вищого педагогічного закладу.

Так, основною метою спецкурсу є формування готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності. При цьому, останні повинні володіти знаннями, вміннями, особистісними якостями, що необхідні для професійного виконання музичних творів та майбутньої професійної діяльності.

Вивчення курсу «Формування готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності» сприяє формуванню необхідних для майбутнього виконавця професійних якостей, визначенню ролі та значення для студента готовності до інструментально-виконавської діяльності та мотивація до неї, усвідомленню виховної цінності музики різних композиторів, стилів та жанрів, осягненню її виконавських особливостей; сприяє продуктивній самостійній роботі студента над музичними творами; активізації художньо-виконавського мислення студентів.

З метою глибокого і повного засвоєння спецкурсу необхідне залучення загальнокультурних знань з філософії, психології, педагогіки, мистецтвознавства, а також музично-виконавських та музично-теоретичних знань.

На заняттях спецкурсу використовуються різноманітні педагогічні підходи:

- викладання теоретичного матеріалу на лекційних заняттях;
 - викладання музично-теоретичного матеріалу з ілюстративним показом музичних прикладів;
 - ознайомлення з конкретними музичними творами чи їх фрагментами в процесі прослуховування;
 - аналіз конкретного музичного твору (визначення його стилю, характерних рис, виконавських труднощів);
 - підготовка практичних занять з використанням матеріалу спецкурсу;
-

– самостійна робота студентів.

У процесі формування готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності на заняттях зі спецкурсу реалізуються наступні принципи:

– принцип розвитку самостійності та креативності мислення, творчої ініціативи дій та імпровізаційності виконавських умінь;

– обирання найбільш доцільних видів інструментально-виконавської діяльності на заняттях, які сприяють прояву здібностей студентів враховуючи при цьому його загально-музичний розвиток;

– активізація прагнення до інструментально-виконавської діяльності (участь у відкритих концертах, фахових конкурсах, олімпіадах);

– застосування проблемних, творчих завдань, які б спонукали студентів до пошукової, творчої діяльності;

– спрямування студента у класі фортепіано на самостійні узагальнення та висновки, діяльне ставлення до музичних знань (підтримувати самооцінку виконання, порівняння з виступами інших);

– формування художніх потреб сприймання прекрасного засобами фортепіанної виконавської підготовки;

– адекватна поведінка експериментатора, який є для студента зразком, на поведінці якого вони виховуються, вміння викладача спілкуватись зі студентом, висловлювати свої думки, поважливе, гуманне ставлення педагога до своїх вихованців, володіння ним такими важливими характеристиками, як емпатія, креативність, здатність до рефлексії.

Спецкурс «Формування готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності» включав у себе різні форми навчання студентів: лекційні, семінарські, практичні заняття та самостійну роботу, що включала підготовку до семінарських та практичних занять.

При створенні методики ми прийшли до висновку, що формування готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності шляхом слухання та аналізу музичних творів буде неповним і малоефективним. Саме тому нами було розроблено курс лекцій, який дозволить студентам оволодіти теоретичними та музично-теоретичними знаннями, що необхідні для професійної діяльності та які сприяють саме формуванню готовності до зазначеної діяльності музикантів.

Так, оптимальною формою засвоєння теоретичних знань є семінарські заняття, які дають змогу захопити студентів до інструментально-виконавської діяльності (диспути, обговорення та засвоєння тематик лекційних занять, виконавська демонстрація, міні-концерт в межах теми тощо).

Так, у процесі засвоєння теоретичного матеріалу студенти мали набути такі знання:

– сутність понять «готовність», «готовність до інструментально-виконавської діяльності» та її значення для професійного становлення музиканта-інструменталіста;

- якими особистісними якостями повинен володіти музикант-виконавець;
- знання про стилі та жанри музичного мистецтва й особливості їх відтворення у музичних творах;
- сутність поняття «музичне мислення» та його роль у процесі формування готовності до інструментально-виконавської діяльності.

Проводячи підсумки і відзначаючи можливості даного спецкурсу, необхідно підкреслити, що ми розглядаємо його включення в освітній процес педагогічних вузів як необхідний, але не єдиний напрямок здійснення формування готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності.

Другою педагогічною умовою було обрано стимулювання творчої самостійності майбутніх піаністів у навчальному середовищі вищого педагогічного закладу.

Так, творча самостійність студента-піаніста може виявлятися в його умінні без сторонньої допомоги зорієнтуватися в незнайомому матеріалі, правильно прочитати нотний текст, скласти переконливу інтерпретацію; у знаходженні ефективних шляхів розучування твору, потрібних прийомів і засобів утілення художнього задуму, критичній оцінці результатів власної музично-виконавської діяльності.

Відомо, що виконавська діяльність музиканта за своєю природою має творчий характер, оскільки викладачу фортепіано доводиться постійно вирішувати безліч не тільки типових, а й оригінальних завдань, які потребують аналізу виконавської ситуації, прогнозування результатів формування виконавських навичок з урахуванням індивідуальних виконавських і музичних можливостей майбутнього піаніста, корегування та підбір відповідних засобів навчання, спрямованих на досягнення позитивного результату, моделювання та реалізацію всього навчального процесу, оцінки отриманих даних, визначення подальших завдань з урахуванням попереднього ефекту.

До питань виховання творчої самостійності студентів-піаністів, урахуовуючи їхню важливість, у різний час зверталось багато відомих музикантів (Л. Баренбойм, Т. Воробкевич, Н. Кашкадамова, Г. Коган, Н. Любомудрова, Г. Нейгауз, Ю. Некрасов, А. Ніколаєв, Г. Падалка, С. Савшинський, А. Хальм, Г. Ципін, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.).

Стимулювання творчої самостійності та ініціативи повинно входити в завдання викладача. І тут пріоритетне значення мають класи інструментально-виконавської підготовки. Слід зазначити, що крім передачі професійних знань і умінь, викладач повинен ставити перед собою завдання виховного плану, здійснювати комплексний естетичний вплив на студента.

Проблема стимулювання творчої самостійності є центральною у фортепіанній педагогіці вищої школи, охоплюючи всі аспекти діяльності педагога й студентів у процесі навчання гри на фортепіано. Це,

насамперед, проблема формування свідомого ставлення до музичного мистецтва, уміння правильно визначати цілі, завдання й способи роботи над музичним твором на основі глибокого вивчення авторського тексту. Успішність стимулювання творчої самостійності залежить від зацікавленості студента, його працездатності й дисциплінованості, правильно визначеного плану розвитку й навчання (відповідно до індивідуальних якостей студента), чіткості поставлених художньо-виконавських завдань, правильного діагнозу причин труднощів, що виникають; точності вказівок щодо способів роботи над твором.

Специфіка стимулювання самостійності студентів обумовлюється різнобічністю функцій майбутньої професійної діяльності музиканта та широким спектром його музично-виконавської підготовки. Так, успішність самостійної інструментально-виконавської підготовки неможлива без формування наступних особистісних якостей майбутнього піаніста: сили волі, інтересу, уваги, пам'яті тощо. Ці якості стимулюють планомірний розвиток музичних і технічних навичок, сприяють вихованню самостійності.

Одна із властивостей особистості, без формування якої неможливо досягти певних результатів у навчанні гри на фортепіано – сила волі. Передумовою розвитку волі є зацікавленість, що викликає потребу в діяльності. Це досягається різними способами, наприклад, введенням елементів, що збагачують урок новизною і роблять його цікавим. Заняття, на якому студент відчуває себе співучасником того, що відбувається і відчуває радість творчості, стає також цінним стимулом, що сприятливо діє на стимулювання до творчої самостійності виконавця. Основним спонукальним мотивом, що надає волі поштовх до дії, є абсолютно чітке, конкретне і точне уявлення про мету дії. Далі необхідно, щоб були точно визначені засоби досягнення цієї мети. Кінцевий результат надихає на продовження праці.

Так, при систематичній активній праці, роботі уяви, слуху, пам'яті проявляються навички професійної роботи, вміння творчо і методично грамотно засвоювати засоби художньої виразності твору. З часом накопичується інформація і закономірно переходить в нову якість, впливаючи на глибину і змістовність сприйняття. Основний напрямок роботи – це прагнення виявити закономірності і характер використання засобів художньої виразності з метою розкриття ідейного змісту твору.

Виховуючи майбутніх піаністів, необхідно стимулювати їх активність, без якої неможлива справжня самостійність. Проте не можна плутати ці поняття. Вони близькі, але не тотожні; не всяка розумова активність означає самостійність. Можна бути активним і не вміти самостійно працювати та навпаки. Не можна змішувати навички самостійної роботи зі звичайним засвоєнням матеріалу, оскільки бувають випадки, коли студенти, отримавши певні знання, не можуть застосувати їх на практиці.

Отже, під стимулюванням творчої самостійності студента-піаніста розуміється створення умов, які сприяли б набуттю студентом здатності на основі наявних знань, умінь і навичок творчо підійти до розучування, художньої інтерпретації та виконання музичного твору. Для цього він повинен розуміти сутність художньо-виконавських завдань, їхню спрямованість на досягнення цілей оволодіння грою на фортепіано та володіти способами їх вирішення.

Проведене нами дослідження дало можливість зробити висновок про те, що провідними умовами формування готовності студентів педагогічних вузів до інструментально-виконавської діяльності є: спецкурс «Формування готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності» та стимулювання творчої самостійності майбутніх піаністів у навчальному середовищі вищого педагогічного закладу. Означені умови сприяють ефективному процесу підготовки майбутнього фахівця до професійної діяльності.

Подальші дослідження ми вбачаємо в аналізі сучасного наукового фонду знань щодо проблеми формування готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності на рівні змісту, форм і методів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бочкарёв Л. Л. Психология музыкальной деятельности / Л. Л. Бочкарёв. – М., 1997. – 352 с.
2. Бинятян Н. Развитие навыков самостоятельной работы у начинающих / Н. Бинятян // Очерки по методике обучения игре на фортепиано / Ред. А. А. Николаева. – Вып. 2. – М. : Музыка, 1965. – С. 293–309.
3. Гусейнова Л. В. Формування готовності майбутніх учителів музики до інструментально-виконавської діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «теорія та методика навчання музики і музичного виховання» / Л. В. Гусейнова. – Ніжин, 2005.
4. Дорохина В. Г., Равикович С. И. Формирование психологической готовности подростков к производительному труду // Психология: Респ. науч. метод. зб. – Киев: Рад. школа, 1989. – Вып. 32. – С. 27–33.
5. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности: дис. ... д-ра пед. наук. – Киев, 1996. – 371 с.
6. Маркевич Д. Психологические факторы в фортепианном обучении / Д. Маркевич // Ребёнок за роялем: Педагоги-пианисты социалистических стран о фортепианной педагогике. Сборник статей / Ред. Г. Балтер. – М. : Музыка, 1981. – С. 21–27.
7. Цыпин Г. М. Музыкально-исполнительское искусство: теория и практика / Г. М. Цыпин. – СПб. : Алетейя, 2001. – 320 с.
8. Цыпин Г. Обучение игре на фортепиано / Г. Цыпин. – М. : Просвещение, 1984. – 176 с.